

УДК 65.016.2

Завертаний Д.В.,
аспірант
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ФОРМУВАННЯ ДИНАМІЧНИХ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Zavertany D.V.,
postgraduate student,
Odessa I.I. Mechnykov National University

FORMATION OF THE DYNAMIC COMPETITIVE STRATEGIES OF BAKERY INDUSTRY ENTERPRISES: METHODOLOGICAL ASPECTS

Постановка проблеми. У сучасних умовах роль і значення дослідження методології формування та оцінки динамічної конкурентної стратегії хлібопекарських підприємств зростає. Аналіз тенденцій розвитку хлібопекарської галузі України, чинників впливу, причинно-наслідкових зв'язків і наслідків змін, що відбуваються, дає підстави сформулювати чітке уявлення щодо її кон'юнктури, а також визначити пріоритетні напрями подальшого розвитку методології формування конкурентної стратегії.

Провідну роль у формуванні методології стратегічного планування відіграє система методологічних принципів, що визначає якісні параметри стратегічного планування, а також обґрунтовує нові наукові підходи та методи, що застосовуються при формуванні динамічної конкурентної стратегії. Сьогодні немає єдиного однозначного підходу до визначення методології формування та оцінки ефективності динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі. Науковці висловлюють різні погляди на предмет, методи і цілі методологічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання методології формування конкурентних стратегій розглянуті у працях вітчизняних та зарубіжних вчених Г. Азоева, В. Андрійчука, Г. Багієва, С. Кваші, Д. Легези, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, Л. Михайлової, П. Саблука, О. Віханського, І. Герчикової, Є. Голубкова, Г. Гольдштейна, Ф. Буккереля, А. Дайана, Ф. Котлера, Ж. Ламбена, Г. Мінцберга, М. Портера, А.Дж. Стрікланда, А.А. Томпсона та ін.

Питання оцінки ефективності конкурентної стратегії, а також її інфраструктурного забезпечення, висвітлювалось у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців: В. Андрійчука, О. Варченко, М. Губи, А. Діброви, С. Дусановського, Г. Калетніка, С. Кваші, Ю. Кирилова, М. Корецького, М. Латиніна, Ю. Лопатинського, Ф. Лассала, Ф. Шульца-Деліча, А. Шеффле, А. Вагнера, В. Зомбарта, В. Репке, С. Первушина, В. Громана, М. Кондратьєва та ін.

У працях науковців були сформульовані різні погляди щодо методології стратегічного планування, а також запропоновані власні підходи до формування та розвитку принципів і вирішення проблем оцінки базових конкурентних стратегій. Були описані принципи їх формування та особливості впровадження в умовах ринкової економіки.

Результати проведеного аналізу останніх досліджень та публікацій підтверджують доцільність продовження вивчення поставленої проблеми, зокрема обґрунтування методологічних аспектів формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі

Постановка завдання. Метою статті є дослідження методологічних аспектів при формуванні динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна галузь знань має власні засоби наукового пізнання, що в цілому становить методологію конкретної галузі науки, що включає в себе систему принципів і способів організації та побудову теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему. Тому методологія формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі містить у собі систему методологічних принципів, за допомогою яких здійснюється їх створення, а також обґрунтовуються нові наукові підходи і методи, що використовуються під час розробки конкурентних стратегій [1, с. 207].

Виділення методології формування динамічних стратегій підприємств хлібопекарської галузі обумовлено специфікою форм руху дійсності, особливостями об'єктів конкурентних стратегій,

* Науковий керівник: Андрейченко А.В. – канд. екон. наук., доцент

необхідністю формування сукупності принципів і прийомів, що впливають із них, методів, методик, за допомогою яких вирішуються специфічні завдання динамічних конкурентних стратегій та реалізуються їх функції:

- отримання і створення нових знань у сфері динамічних конкурентних стратегій;
- перетворення цих знань у систему нових понять, категорій, законів, гіпотез, ідей, теорій;
- організація використання нових знань у процесі формування динамічних конкурентних стратегій.

У зв'язку із цим методологія є найважливішим компонентом процесу формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі України. При цьому слід враховувати, що формування динамічних конкурентних стратегій розглядається як відносно нова наукова дисципліна, яка перебуває у процесі формування, тому вона далека від повного теоретико-методологічного завершення.

На нашу думку, в цілому проблематика методології формування динамічних конкурентних стратегій повинна охоплювати такі основні питання:

- дослідити структуру теорії динамічних конкурентних стратегій;
- опрацювати закони формування знання про динамічну конкурентну стратегію і методи її формування;
- проаналізувати функціонування та зміну наукових теорій, що відносяться до формування конкурентних стратегій;
- розробити понятійний апарат формування динамічних конкурентних стратегій;
- дослідити структуру і склад методів динамічних конкурентних стратегій;
- проаналізувати сфери і умови застосування методів динамічних конкурентних стратегій;
- дослідити умови і критерії науковості в процесі формування динамічних конкурентних стратегій;
- підготувати опис і дослідження етапів процесу формування динамічних конкурентних стратегій;
- розробити застосування дослідницьких принципів, концепцій пізнання щодо динамічних конкурентних стратегій.

Методологічною особливістю формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі є те, що ця діяльність через свою специфіку багато в чому носить дослідний характер, так як розробка динамічної конкурентної стратегії базується на даних, які можуть бути отримані при проведенні не просто вивчення будь-яких чинників, але саме дослідження, тобто отримання абсолютно нових знань про внутрішнє і зовнішнє середовище організації. Стратег, перш ніж приступити до творчого формування динамічної конкурентної стратегії, повинен отримати нові наукові знання за допомогою спеціальних методів економічного дослідження [2, с. 171].

Динамічна конкурентна стратегія ґрунтується на пізнанні майбутнього, яке може розглядатися як пізнання насамперед наукове, тобто засноване на використанні наукових методів. Тому формування динамічних конкурентних стратегій як наукова дисципліна і складова частина економічних і управлінських наук має ґрунтуватися і на методології наукового пізнання [3, с. 204].

Оскільки в науковому пізнанні умовно виділяють два рівня дослідження: емпіричний і теоретичний, то формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі ґрунтується на цих двох рівнях (видах) досліджень. На емпіричному рівні здійснюється виявлення і отримання фактів економічної діяльності підприємства на основі спостереження і фіксації даних. Потім проводиться первинна їх обробка, яка полягає в осмисленні кожного факту, в його критичній оцінці і перевірці, в описі науковою мовою, в класифікації за різними підставами і систематизації. На заключному етапі осмислення фактів виявляються найбільш очевидні зв'язки і відносини між ними, емпіричні закономірності, яким підкоряються об'єкти, що досліджуються [4, с. 68].

Теоретичний рівень передбачає аналіз отриманих фактів, уявне розуміння сутності явищ, розкриття і формування якісних та кількісних законів і закономірностей, які пояснюють досліджувані явища. Отримані закони і закономірності дозволяють прогнозувати поведінку і розвиток об'єкта або явища, розробляти принципи і способи дій, що впливають на них.

Таким чином, наукове дослідження у формуванні динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі у кожному циклі робить рух від емпіричної бази до теорії і від теорії до практики. Завершення даного циклу є одночасно і початком нового циклу, що забезпечує безперервний процес збільшення знань, необхідних для здійснення формування динамічних конкурентних стратегій.

Формування динамічних конкурентних стратегій – це діяльність, яка не може розглядатися як чисто економічна, оскільки стратегія є інструментом прийняття управлінських рішень, а значить, формування стратегії необхідно розглядати також і як управлінський процес [5, с. 88].

Звідси можна зробити висновок про те, що формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі знаходиться на стику управлінської та економічної наук і являє собою підгалузь цих наук, а точніше наукову дисципліну, яку відрізняють наступні ознаки:

- постійне оновлення;
- прагнення до істинності, тобто об'єктивності і достовірності;

- критицизм, тобто постійна перевірка отриманих знань на достовірність;
- логічна обґрунтованість, тобто використання у формуванні динамічних конкурентних стратегій процедур обґрунтування істинності знань;
- досвідчена обґрунтованість, яка передбачає поєднання теоретичних результатів досліджень з їх практичною перевіркою. Це властивість, однак, далеко не завжди означає необхідність проведення експериментів, оскільки підприємство є соціальним інститутом і не може бути представлено як експериментальний полігон.

Розглядаючи формування динамічних конкурентних стратегій як частину науки, яка включає у себе перераховані вище властивості, необхідно враховувати наступне:

- формування динамічних конкурентних стратегій являє собою не просто суму знань про особливості економіки і управління підприємством, а систему сформульованих положень про явища і їх глибинні зв'язки, тобто про економічні і соціальні закони, які враховуються у плануванні, та виражаються за допомогою особливих наукових понять і показників;
- динамічна конкурентна стратегія – це результат практичної наукової діяльності, підпорядкованої цілям удосконалення управління підприємством;
- провідною тенденцією у розвитку формування динамічних конкурентних стратегій є синтетична, інтеграційна тенденція;
- суб'єктивність у процесі виробництва нових знань і співвіднесеність характеру отриманих знань з особливостями пізнавального суб'єкта;
- парадигмою формування динамічних конкурентних стратегій є парадигма становлення і самоорганізації, системність і розвиток;
- значущість методології науки.

Становлення формування динамічних конкурентних стратегій як наукової дисципліни виражається в тому, що висувуються наукові ідеї та гіпотези щодо способів розробки конкурентних стратегій, розуміння сутності динамічних стратегій, структури управління підприємством, підходів до прийняття управлінських рішень тощо [6, с. 153].

У працях із формування конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі методологічною базою розглядають системний і ситуаційний підходи, однак відсутній однозначний перелік методологічних принципів.

На нашу думку, доцільним є розділення методологічних принципів формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі на дві групи:

- 1) загальні методологічні принципи формування динамічних конкурентних стратегій;
- 2) окремі методологічні принципи формування динамічних конкурентних стратегій.

Запропоновані методологічні принципи впливають із сутності стратегії хлібопекарського підприємства як економіко-управлінської категорії. Перша група принципів включає в себе основні методологічні принципи, що можуть бути застосовані щодо будь-якого виду конкурентної стратегії, а друга – це додаткові методологічні принципи, використовувані щодо конкретного виду конкурентної стратегії, зокрема для корпоративної і ділової стратегії хлібопекарського підприємства.

У таблиці 1 наведено більш детальний перелік методологічних принципів для загальної та окремої груп.

Таблиця 1

Методологічні принципи формування динамічних конкурентних стратегій

Загальні методологічні принципи	Окремі методологічні принципи
1	2
науковості	досягнення збалансованості портфелю стратегічних функцій підприємства
комплексності	досягнення стратегічної відповідності портфелю стратегічних функцій підприємства
об'єктивності	досягнення гнучкості портфелю стратегічних функцій підприємства
дієвості	досягнення оптимального рівня активності конкурентної стратегії
простоти	досягнення оптимальної конкурентної позиції
несуперечності	досягнення оптимального розміру та інтенсивності НДДКР
посилення конкурентоздатності	досягнення оптимального розміру та інтенсивності маркетингу
відособленості	досягнення оптимального розміру капіталовкладень
послідовності	
часової визначеності	

продовження табл. 1

1	2
періодичності	
реалізованості	
оперативності	
участі	
інтеграції	
координації	
моделювання	
принцип економічної доцільності	
інтерпретації результатів конкурентної стратегії	

Джерело: сформовано автором на підставі [3; 6; 7]

Таким чином, беручи до уваги усе зазначене, ми можемо виділити чотири методологічні проблеми формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі України.

До методологічних проблем формування динамічних конкурентних стратегій необхідно віднести ті проблеми, які ускладнюють або іноді унеможливають формування конкурентних стратегій на підприємстві [8, с. 204].

Першою проблемою є проблема понятійного апарату формування динамічних конкурентних стратегій, яка пов'язана із загальною в економічних науках проблемою відмінностей в трактуваннях сутності тих чи інших економічних термінів. Термінологічні проблеми стосуються як визначення самої динамічної конкурентної стратегії, так і таких базових понять, як капітал, доходи, витрати, фінансовий результат тощо. Понятійний апарат формування динамічних конкурентних стратегій знаходиться у стані формування, і його розвиток гальмує відсутність єдиного розуміння значної кількості основних економічних термінів у різних економічних науках. У даний час це особливо стосується понять, які знаходяться на стику областей знань, що використовувались у радянський період, із сучасними поняттями, які прийшли до нас із країн Європи та США. До таких проблемних понять можна віднести доходи, витрати, прибуток, товар, основні засоби та ін.

Другою методологічною проблемою є проблема обґрунтування істинності. Істинність можна обґрунтувати дослідним або логічним шляхом. Істинність знань про динамічну конкурентну стратегію базується не тільки на правильному тлумаченні терміну, а й на знаннях про методи і принципи її формування, знаннях про чинники, що впливають на зміст динамічної конкурентної стратегії.

Формування динамічної конкурентної стратегії використовує моделювання для пізнання дійсності. Високий рівень нестабільності і невизначеності зовнішнього середовища призводить до того, що моделі, побудовані, як правило, на статистичних даних, не можуть правильно описати майбутній стан об'єкта моделювання, тому точність оцінки ефективності динамічної конкурентної стратегії може бути поставлена під сумнів. Також, причиною обережного підходу до практики моделювання є відома невідповідність між об'єктом і його моделлю: адже модель – це лише спрощене уявлення дійсності. Модель є теоретичною побудовою, що має деяке, іноді віддалене, ставлення до реальності, яке можна обговорювати і аналізувати незалежно. У загальному випадку мета моделювання – отримання інформації про об'єкт у часі, починаючи із пізнавальних цілей та до отримання конкретних даних для цілей прийняття управлінських рішень. При побудові моделі, для цілей формування динамічних конкурентних стратегій, неминуче доводиться застосовувати різні припущення і обмеження. Із усієї кількості параметрів об'єкта дослідження, потрібно обирати лише ті, що є найбільш важливими.

Третя методологічна проблема, яку необхідно виділити – це проблема необхідності та спільності наукових тверджень. Науково-теоретичне знання істини втілюється у формулюваннях законів, тобто деяких твердженнях, які фіксують залежність між фактами, що спостерігаються, а також претендують на необхідність і спільність. Наукове знання стає достовірним, перетворюється з гіпотези у теорію, коли усі необхідні і загальні закони, що входять у теорію, сформульовані. Однак саме тут і виникає проблема, адже немає абсолютної впевненості у необхідному і загальному характеру дії законів науки. Формування законів у теорії динамічних конкурентних стратегій може стосуватися залежності змісту стратегії від майбутнього розвитку внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. Розуміння цих законів ускладнюється тим, що як внутрішнє, так і зовнішнє середовище підприємства визначається багатьма факторами.

Четверта методологічна проблема може бути сформульована як проблема категорійного осмислення наукового знання. Знання виражаються за допомогою понять, включаючи поняття граничної спільності, тобто категорій. В економічних науках категорійний статус мають, наприклад, такі поняття, як гроші, фінанси, кредит та ін. А у формуванні динамічних конкурентних стратегій на статус категорії може і повинна претендувати динамічна конкурентна стратегія. Тому зазначена проблема, по суті, стосується критеріїв виділення категорій та їх тлумачення, а точніше, пошуку відповідей на такі

питання: звідки, як, яким чином виникають подібні категоріальні граничні поняття. Скажімо, категорія фінанси розуміється як фінансові відносини, які характеризуються відомими властивостями, те ж саме можна сказати і про категорію динамічна конкурентна стратегія, яка має безліч практичних форм втілення на практиці.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у статті було досліджено методологічні аспекти формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі України. Особливість формування динамічних конкурентних стратегій полягає не тільки у тому, що ця діяльність багато в чому носить, через свою специфіку, дослідний характер, а й у тому, що наукове дослідження у формуванні динамічних конкурентних стратегій у кожному циклі робить рух від емпіричної бази до теорії і від теорії до практики. Це дозволяє нам виділити чотири методологічні проблеми, які стосуються процесу формування динамічних конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі:

- проблема понятійного апарату;
- проблема обґрунтування істинності;
- проблема необхідності і спільності наукових тверджень;
- проблема категорійного осмислення наукового знання.

Таким чином, проблеми формування та оцінки ефективності динамічної конкурентної стратегії хлібопекарських підприємств можуть полягати не тільки у теоретичних аспектах, наприклад: у правильній класифікації, визначенні методологічних засад, методик тощо, а й у людях, а точніше у керівниках та управлінських командах, здатних здійснити процес формування динамічних конкурентних стратегій хлібопекарських підприємств.

Література

1. Ансофф И. Стратегическое управление. Москва: Экономика, 1989. 519 с.
2. Портер М. Международная конкуренция: пер. с англ. / под ред. и с предисл. В. Д. Щетинина. Москва: Междунар. отношения, 2003. 896 с.
3. Кинг У., Клиланд Д. Стратегическое планирование и хозяйственная практика. Москва: Прогресс, 2012. 399 с.
4. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 416 с.
5. Trauffer Gaston, Hugo Tschirky. Sustained Innovation Management – US: Palgrave Macmillan, 2007. 263 p.
6. Christiansen James. Competitive Innovation Management – US: Palgrave Macmillan, 2000. 312 p.
7. Пушняк Е. В. Методология стратегии инновационной деятельности. Москва: ИНИЦ «ПАТЕНТ», 2014. 208 с.
8. Портер М. Конкуренция: учеб. пособие: пер. с англ. Москва: Издательский дом «Вильямс», 2005. 608 с.

References

1. Ansoff, I. (1989), *Strategicheskoe upravlenie* [Strategic management], Ekonomika, Moscow, Russia, 519 p.
2. Porter, M. *Mezhdunarodnaya konkurentsia* [International competitiveness], International Affairs, Moscow, Russia, 896 p.
3. King, W. *Strategicheskoe planirovanie i hozyaystvennaya praktika* [Strategic planning and business practice], Progress, Moscow, Russia, 399 p.
4. Ansoff, I. *Novaya korporativnaya strategiya* [The New Corporate Strategy], Piter, St. Petersburg, Russia, 416 p.
5. Trauffer, G. and Tschirky, H. Sustained Innovation Management, Palgrave Macmillan, Chicago, USA, 263 p.
6. Christiansen, J. Competitive Innovation Management, Palgrave Macmillan, Chicago, USA, 312 p.
7. Pushnyak, E. *Metodologiya strategii innovatsionnoy deyatel'nosti* [Methodology of innovation strategy], Patent, Moscow, Russia, 208 p.
8. Porter, M. *Konkurentsia* [Competitiveness], Williams, Moscow, Russia, 608 p.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2018 р.

Рецензент: д.е.н., професор Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Е.А. Кузнєцов